

ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV

**CIEĽOVÉ POŽIADAVKY NA VEDOMOSTI
A ZRUČNOSTI MATURANTOV
ZO SLOVENSKEHO JAZYKA A SLOVENSKEJ
LITERATÚRY**

PRE STREDNÉ ŠKOLY S VYUČOVACÍM JAZYKOM MAĎARSKÝM

BRATISLAVA 2009

SYSTÉM MATURITNEJ SKÚŠKY ZO SLOVENSKEHO JAZYKA A SLOVENSKEJ LITERATÚRY

1. Charakteristika učebného predmetu

1.1. Slovenský jazyk a slovenská literatúra má na stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským medzi maturitnými predmetmi spolu s maďarským jazykom a literatúrou osobitné, ústredné postavenie. Tento predmet sa stáva povinným vyučovacím predmetom na základných a stredných školách s VJM, keďže je dorozumievacím jazykom občanov maďarskej národnosti v styku s ostatnými občanmi v SR. Výber učebného obsahu a metód vyučovania a osvojovania sa riadi princípmi vyučovania cudzích jazykov, avšak sústava požiadaviek na vedomosti, zručnosti a návyky študentov zasa zohľadňuje odlišnú funkciu predmetu od funkcie cudzích jazykov. Štúdium štátneho jazyka na všetkých typoch stredných škôl s VJM (mimo stredných odborných škôl – učebné odbory) sa ukončuje maturitou.

Náročnosť a rozsah maturitnej skúšky zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry obsahuje tie vedomosti, zručnosti a návyky, ktoré si študent osvojil počas svojho štúdia na strednej škole s VJM. Maturitná skúška je zatiaľ jednou z najperspektívnejších a najstabilnejších foriem skúšok v našom školskom systéme, pri ktorých študent preukáže svoje vedomosti, zručnosti a návyky v danom predmete.

Čo však prechádza vývojom, prechádza aj inovačnými tendenciami. Tejto zmene podlieha i zmena v systéme maturitných skúšok.

1.2. Maturitné skúšky zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry na stredných školách s VJM podľa Štátneho vzdelávacieho programu by mali byť ešte viac a neustále *štandardizované*, čo predpokladá ich konštruktívnosť, systematickosť, logickú súvislosť, simultánnosť, koncentrovanosť a zovšeobecnenie.

Pri štandardizácii si teda musíme určiť cieľ: čo považujeme za ustálený systém požiadaviek. Samozrejme, objektivizuje sa tu celá sústava maturitnej skúšky zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry.

Na základe Štátneho vzdelávacieho programu zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry pre stredné školy s VJM všetky typy uvedených škôl majú *jednoúrovňovú maturitnú skúšku*, t. j. všetci maturujúci sú rovnako kvalifikovaní a klasifikovaní z tohto maturitného predmetu. Odstránila sa v predošlom období zavedená dvojúrovňovosť, čo viedlo k diskriminácii (nadradenosť – menejcennosť) študentov počas absolvovania maturitných skúšok.

2. Všeobecné ciele a požiadavky na maturitnej skúške zo slovenského jazyka

2.1. Študenti na maturitnej skúške zo slovenského jazyka by mali zvládnuť tú učebnú látku, ktorú si nadobudli počas štúdia na strednej škole s VJM. Fundamentálnym obsahom vyučovania sa stáva systematické formovanie, rozvíjanie a prehĺbovanie vedomostí, zručností a návykov. Systém požiadaviek na tieto vedomosti by mal vychádzať zo Štátneho vzdelávacieho programu zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry pre stredné školy s vyučovacím jazykom maďarským.

2.2. Maturant by mal vedieť aktívne využiť svoju doteraz nadobudnutú slovnú zásobu v rôznych rámcových tematických okruhoch osvojených počas stredoškolského štúdia a okamžite reagovať na novú vzniknutú situáciu (napr. kladenie otázok zo strany maturitnej komisie). Študenti by mali disponovať takou slovnou zásobou, aby pri svojom ďalšom štúdiu na vysokých školách neboli znevýhodnení v porovnaní so študentmi stredných škôl s materinským jazykom slovenským.

2.3. Osobitne významné miesto zaujme v hierarchii jazykovej výchovy kvalita rečového prejavu, jeho kultúrnosť nielen z hľadiska hovorených prejavov (intonácia a výslovnosť, funkčné striedanie tempa a sily hlasu, dôrazu a prestávky, mimiky a gestikulácie), ale aj z hľadiska logickej nadväznosti (obsahová výstavba jazykového prejavu).

2.4. Veľmi dôležité je poznať hranicu medzi nárečovou a spisovnou podobou slovenského jazyka. Mnohokrát mimoškolské prostredie výrazne ovplyvňuje rečový základ študenta, čím im umožňuje ľahšie pochopiť rozdiely medzi nárečím a spisovným jazykom a tým ich nabáda k aktívnemu používaniu spisovnej podoby slovenského jazyka.

2.5. Poznanie gramatického systému slovenského jazyka tvorí nevyhnutný základ pre aplikovanie získaných poznatkov z pravopisu a aktívne používanie jeho písomnej podoby.

2.6. Veľkou výhodou je pre maturanta schopnosť skonštruovania „stylistických“ textov podľa požiadaviek istými štylovými prostriedkami a spôsobmi do ucelených prejavov pomocou počítača (napr. zostavenie životopisu, žiadosti, správy, pozvánky, inzerátu, objednávky a iné).

2.7. Maturant by mal dôkladne poznať gramatický systém slovenského jazyka, aby pochopil, rozoznal a tvorivo aplikoval získané poznatky či termíny v inej humanitnej disciplíne, učebnom predmete (anglický, nemecký jazyk).

3. Všeobecné ciele a požiadavky na maturitnej skúške zo slovenskej literatúry

3.1. Základnou požiadavkou prípravy študentov na maturitnú skúšku zo slovenskej literatúry je fakt, aby si študenti nadobudli také komunikatívne schopnosti, ktoré im uľahčujú ich improvizované aktivity a zároveň prispievajú aj k estetickému vnímaniu literárno-umeleckého textu. Získaním čitateľskej zručnosti sa usilujú reprodukovať prečítaný úryvok. Študenti tvorivo môžu zasahovať aj do korpusu literárneho diela a tým samostatne tvoriť nový text.

3.2. Osvojené vedomosti, zručnosti a návyky vo vyučovacom procese majú umožniť ďalšie vzdelávanie, samovzdelávanie a aktívny celoživotný kontakt so slovenskou literatúrou.

3.3. Študent má mať schopnosť reprodukovať obsah literárneho textu a osobitne dbať na kompozíciu, ako aj na literárnoteoretické a jazykové javy. Na základe hlbšej analýzy literárneho diela (úryvku) chápať s kritickým odstupom a nadhľadom systémovú celistosť umeleckého diela.

3.4. Komparatívne objasňovať historicko-spoločenské a literárno-umelecké špecifiká, ktoré sú charakteristické tak pre maďarskú ako aj pre slovenskú literatúru.

4. Požiadavky písomnej maturitnej skúšky

4.1. Externá písomná maturitná skúška je porovnávacia skúška vedomostí a schopností zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry v celoslovenskom meradle. Pomocou neho sa testuje a hodnotí úroveň a kvalita poznania. Je to súbor otvorených a zatvorených otázok z jazyka a literatúry, pričom dominantnú úlohu majú otvorené otázky. Výsledky sa kontrolujú a hodnotia pomocou ústredne vypracovaného kľúča.

4.2. Interná písomná maturitná skúška – podmienkou jej úspešného uskutočnenia je:

- schopnosť aplikovania získaných poznatkov z pravopisu a gramatiky v písanej podobe;
- pohotovo štylizovať jednotlivé žánre i dlhšie slohové útvary (napr. úvaha, opis, výklad, rozprávanie, diskusný príspevok atď.);
- uplatniť náročnosť, variabilitu a primeranosť vyjadrovania sa, výberu slov, témy, žánru a slohového postupu;
- celková štylistická pohotovosť, t. j. schopnosť študenta informovať, opisovať, logicky argumentovať, vysvetľovať alebo rozprávať v medziach predpísaného slohového útvaru alebo žánru;
- sčítanosť študenta a jeho doteraz získané literárne vzdelanie.

5. Požiadavky ústnej maturitnej skúšky

Vo vyučovaní slovenského jazyka sa komplexne realizujú tri základné ciele: komunikatívny, informatívny a formatívny. Tieto ciele by sa mali zohľadňovať aj pri požiadavkách na ústnej maturitnej skúške. Sú to predovšetkým:

- schopnosť študentov štylisticky primerane, samostatne a pohotovo kultivovane vyjadriť svoje myšlienky – kultúrne jazykové vyjadrenie;
- schopnosť porozumieť text, vedieť odpovedať na otázky, tvoriť otázky a *samostatne* rozprávať na danú tému (konverzačnú i literárnu);
- vedieť využiť poznatky z čítania beletrie a odbornej literatúry ako aj nadobudnuté vedomosti získané pomocou masovokomunikačných prostriedkov či počas iných vyučovacích hodín. Vedieť rozprávať o daných témach, hodnotiť ich a vyjadriť logické súvislosti pri rozprávaní;
- schopnosť analyzovať a interpretovať javy z hľadiska širších súvislostí i vo vzťahu k iným umeleckým druhom (film, výtvarné umenie, hudobné umenie, architektúra);
- schopnosť demonštrovať osobitosti literárnych diel s kritickým odstupom, tvorivo uplatniť vlastné skúsenosti a zaradiť autora a jeho literárne dielo(á) do správneho literárneho obdobia a literárneho smeru, prúdu či hnutia;
- schopnosť rozpoznať a objasňovať tie osobitosti, ktoré sú charakteristické a spoločné pre slovenskú i maďarskú literatúru (napr. vo folklóre výskyt rovnakých alebo podobných ľudových hrdinov).

Cieľové požiadavky na maturitné skúšky zo slovenského jazyka

Tematické okruhy	Obsahový štandard
Jazyk a reč	Jazyková komunikácia, úlohy jazyka. Delenie slovanských jazykov a miesto slovenského jazyka medzi jazykmi sveta. Útvary národného jazyka (spisovné a nespisovné slová).
Fonetika a pravopis	Písanie veľkých písmen. Využívanie internetu na získavanie informácií a počítača na tvorbu textov. Systém slovenských hlások. Spisovná výslovnosť (ortoepia). Spodobovanie; výslovnosť predložiek, zdvojených spoluhlások. Rytmické krátenie. Princípy slovenského pravopisu (napr. písanie i/y, í/ý; vybrané slová; písanie ä, písanie interpunkčných znamienok, rozdeľovanie slov, písanie veľkých písmen).
Náuka o slove	Rozvrstvenie spisovnej slovnej zásoby jazyka, jej premena a pohyb (hovorové, odborné, cudzie slová, neologizmy; jadro slovnej zásoby). Spôsoby tvorenia slov.
Sémantika	Slovný význam – vzťahy medzi významami slov. Obrazné vyjadrenie (jednovýznamové a viacvýznamové slová, prenesený význam – metafora, metonymia). Viacslovné pomenovania (združené pomenovania, frazeologizmy). Odborné termíny.
Morfológia	Systém slovných druhov (ohybné: druh, gramatické kategórie; neohybné – rozpoznanie vo vete).
Syntax	Veta, klasifikácia viet. Vety podľa obsahu a zámeru hovoriaceho. Vety podľa členitosti (jednočlenná; dvojčlenná: úplná, neúplná). Vety podľa zloženia (jednoduchá: holá, rozvitá, súvetie: prirad'ovacie, podrad'ovacie). Druhy prirad'ovacieho a podrad'ovacieho súvetia. Vetné členy (základné a rozvíjacie vetné členy) ich rozlíšenie vo vete. Poradie slov vo vete, správny slovosled. Sklady (prisudzovací, určovací, prirad'ovací).
Sloh – štylistika	Jazykový štýl, charakteristické znaky jednotlivých štýlov. Najčastejšie slohové útvary – žánre. Jazykový štýl a jeho delenie (hovorový, odborný, publicistický, rečnícky). Slohový postup (informačný, opisný, výkladový, rozprávací). Slohové útvary – žánre (správa, oznámenie, žiadosť, objednávka, pozvánka, list, výklad, výťah, opis pracovného postupu, opis osoby – charakteristika, rozprávanie príbehu, poviedka).
Písomná vyjadrovacia schopnosť	Správne členenie textu (úloha odsekov v texte). Využívať jazykové príručky a dvojjazyčný slovník pri tvorbe textu. Znalosť zostavenia osnovy, obsahu, konspektu, slohových útvarov (napr. krátka informácia, správa, telegram, inzerát, pozdrav, splnomocnenie,

	pozvánka, životopis, žiadosť, prihláška, potvrdenie, blahoželanie).
Ústna vyjadrovacia schopnosť	<p>Vyjadrovanie sa kultivovanou slovenčinou v prirodzenom tempe k daným témam. Aktívne ovládanie slovnej zásoby konverzačných tém.</p> <p>Samostatné vyjadrovanie vlastného názoru (zostavovanie otázok, schopnosť porozprávať o prečítanom alebo počutom texte).</p> <p>Znalosť osobitostí hovorovej reči (prízvuk, intonácia, sila reči, tempo, pauza) a ich využitie v súvislom prejave kultivovanou slovenčinou k daným konverzačným témam. Aktívne ovládanie slovnej zásoby z jazykovej výchovy.</p> <p>Samostatné vyjadrenie vlastného názoru (zostavovanie otázok, rozprávanie o prečítanom alebo počutom texte).</p> <p>Úloha mimojazykových prostriedkov v ústnom prednese (gestá, mimika).</p>

Maturitná skúška zo slovenskej literatúry

Z hľadiska literárnej komunikácie maturitná skúška vyžaduje od študenta analytickú a interpretačnú činnosť v procese skúmania umeleckého textu. Literárne dielo treba rozoberať s kritickým odstupom a nadhľadom. Pri interpretácii nečleniť text na krátke pasáže - kapitoly, ale chápať jeho systémovú celistvosť.

Študent podstúpi sujet, fabulu, postavenie epizód, postáv a couleur local literárneho diela hlbšej analýze podľa literárnoteoretických a jazykových javov na základe získaných vedomostí, subjektívnej kvality a vlastných komunikačných schopností.

Maturitná skúška predpokladá a vyžaduje dôkladné a kvalitné poznatky o slovenskej literatúre ako aj schopnosť práce s literárnym textom. Od žiaka sa vyžaduje čítať plynule so správnym prízvukom a intonáciou, uviesť príklady na spoločné motívy, témy a postavy slovenskej a maďarskej literatúry, rozlíšiť jednotlivé žánre, vedieť jednoducho a stručne charakterizovať ľudské vzťahy, osudy a postavy v dielach, mať prehľad o vývinových obdobiach slovenskej literatúry, ovládať lyrické prostriedky na vyjadrenie obsahu a citov. Keďže literárne dielo vzbudzuje v študentovi predovšetkým estetické pocity, študent by mal mať schopnosť túto hodnotu diela vnímať a aktívne na ňu reagovať.

Cieľové požiadavky na maturitné skúšky zo slovenskej literatúry

Tematické okruhy	Obsahový štandard
Ľudová slovesnosť	<p>Ľudová slovesnosť – najčastejšie žánre, vplyv ľudovej slovesnosti na umelú literatúru.</p> <p>Žánre ľudovej slovesnosti: piesne (historické, vojenské, zbojnícke, pastierske); balady, povesti (jánošíkovská tematika), rozprávky (fantastické, realistické, ľudové, umelé), príslovia, porekadlá, hádanky, pranostiky, ľudové hry, obrady – spoločné znaky s maďarskou ľudovou slovesnosťou.</p> <p>Zberatelia ľudovej slovesnosti.</p>
Literatúra Veľkomoravskej ríše	<p>Staroslovienska literatúra – charakteristika obdobia, spoločenské a kultúrne pomery vo Veľkomoravskej ríši, účinkovanie Cyrila a Metoda, pamiatky pôvodnej a prekladovej literatúry.</p>
Osvietenstvo a klasicizmus	<p>Charakteristika obdobia (Anton Bernolák, Jozef Ignác Bajza, Juraj Fándly – stručný prehľad).</p> <p>Preromantizmus a myšlienka slovanskej vzájomnosti v tvorbe Jána Kollára (Slávy dcéra) a Jána Hollého (Svätopluk).</p> <p>Divadlo a dráma v službách národnej myšlienky – Ján Chalupka (Kocúrko).</p>
Romantizmus	<p>Charakteristika obdobia (politické pomery v Uhorsku v prvej polovici 19. storočia. Formovanie revolučno-demokratickej mládeže na Slovensku. Slovensko – maďarské literárne vzťahy).</p> <p>Uzákonenie spisovnej slovenčiny.</p> <p>Hlavní predstavitelia štúrovskej generácie: Ľudovít Štúr (informatívne), Samo Chalupka, Andrej Sládkovič, Janko Kráľ, Ján Botto.</p> <p>Samo Chalupka - diela s jánošíkovskou a protitureckou tematikou a tematikou boja za národnú slobodu.</p> <p>Andrej Sládkovič - básnické skladby Marína a Detvan.</p> <p>Janko Kráľ - porovnanie jeho tvorby s tvorbou Sándora Petőfiho.</p> <p>Ján Botto a ľudová slovesnosť. Rozbor jeho najznámejších balád (Žltá ľalia, Smrť Jánošíkova).</p> <p>Predstavitelia romantickej prózy: Jozef Miloslav Hurban, Ján Kalinčiak (úryvky z učebnice a antológie).</p>
Porevolučné a matičné roky	<p>Charakteristika obdobia (Bachov absolutizmus a kríza slovenského národného hnutia).</p> <p>Nová kodifikácia spisovnej slovenčiny. Memorandové zhromaždenie, založenie Matice slovenskej, slovenské gymnáziá).</p> <p>Tvorba Jána Palárika a Jonáša Záborského.</p>
Realizmus	<p>Charakteristika obdobia. Sociálno-spoločenské a politické podmienky rozvoja realistickej literatúry.</p> <p>Svetozár Hurban - Vajanský – otázka zemiaľstva v jeho próze.</p> <p>Pavol Országh - Hviezdoslav – kritika spoločnosti v jeho lyrike, epike a dráme: Hájniovka žena, Ežo Vlkolinský, Gábor Vlkolinský; Herodes a Herodias.</p> <p>M. Kukučín – charakter poviedok a postáv z dedinského prostredia. Zobrazenie zemiaľstva.</p>

	Jozef Gregor - Tajovský – jeho epické a dramatické diela. Božena Slančíková - Timrava – Postoje ľudí k vojne v novele Hrdinovia. Rozbor poviedky Ťapákovci.
Literárna moderna	Charakteristika obdobia. Literárne smery a prúdy. I. Krasko – predstaviteľ slovenskej literárnej moderny.
Literatúra medzi dvoma svetovými vojnami	Charakteristika obdobia. Literárne smery a prúdy v medzivojnovnej próze a poézii. Janko Jesenský – prozaické diela z malomestského prostredia. Milo Urban – charakteristika románu Živý bič. Jozef Čiger Hronský – Prierez jeho tvorbou. Rozbor diela Jozef Mak.
Lyrizovaná próza	Lyrizovaná próza – jej charakteristické znaky. Predstavitelia: Ľudo Ondrejov, Dobroslav Chrobák, Margita Figuli, František Švantner. Ľudo Ondrejov – život a tvorba. Margita Figuli – rozbor diela Tri gaštanové kone. František Švantner – charakteristika tvorby.
Poézia medzivojnovného obdobia	Charakteristika medzivojnovnej poézie. Emil Boleslav Lukáč – prierez jeho tvorbou. Ján Smrek – vitalizmus v jeho tvorbe; prierez jeho tvorbou (po 3 diela informatívne). Porovnanie tvorby Emila Boleslava Lukáča a Jána Smreka s dielami Adyho. Komparácia maďarsko-slovenských literárnych vzťahov.
Slovenská medzivojnovná dráma	Vznik stálych divadelných scén a profesionálnych divadiel. Tvorba Ivana Stodolu – Zobrazenie malomestského prostredia. Interpretácia jednej drámy. Július Barč - Ivan – veselohry a drámy.
Slovenská literatúra po roku 1945	Spoločenská a politická situácia; vývojové etapy prózy. Hlavní predstavitelia povojnovnej prózy. František Hečko – prierez životom a tvorbou. Interpretácia úryvkov z románu Červené víno podľa učebnice a antológie. Vladimír Mináč – rozbor úryvkov jeho diel z učebnice a antológie. Alfonz Bednár – rozbor románu Sklený vrch. Ladislav Mňačko – analýza jeho prozaických diel, ktoré sa nachádzajú v učebnici a antológii. Rudolf Jašík – rozbor románu Námestie svätej Alžbety. Peter Jaroš – prehľad tvorby. Úryvky z románu Tisícročná včela. Ladislav Ballek – rozbor úryvkov z románu Pomocník a Agáty nachádzajúcich sa v učebnici a antológii. Dušan Mitana a jeho postmodernizmus – rozbor ukážok z učebnice a antológie.
Slovenská poézia po roku 1945	Prehľad o básnických snaženiach po roku 1945 až po súčasnosť. Obdobie schematizmu: Ján Kostra, Pavol Horov, Vojtech Mihálik. Generácia 1956 – Milan Rúfus, Miroslav Válek.
Slovenská dráma po roku 1945	Stručná charakteristika vývoja drámy. Hlavní predstavitelia. Tvorba autorov malých divadelných foriem. Štefan Králik – analýza úryvkov z jeho drám nachádzajúcich sa v učebnici a antológii. Peter Karvaš – rozbor úryvkov z jeho drám nachádzajúcich sa v učebnici a

	antológii. Ivan Bukovčan – analýza úryvkov z jeho drám nachádzajúcich sa v učebnici a antológii. Stručná charakteristika tvorby autorov malých divadelných foriem: Milan Lasica – Július Satinský, Stanislav Štepka – rozbor úryvkov z učebnice a antológie.
--	--

Návrh na odporúčanú literatúru

Odporúčanú literatúru by mali mať študenti prečítanú najneskoršie do marca v štvrtom ročníku, nakoľko z nasledujúcich diel budú testovaní:

Ján Botto: Smrť Jánošíkova
Samo Chalupka: Mor ho!
Andrej Sládkovič: Detvan
Martin Kukučín: Rysavá jalovica
Božena Slančíková – Timrava: Ťapákovci
Jozef Gregor – Tajovský: Statky-zmätky
Janko Jesenský: Pani Rafiková
Milo Urban: Živý bič
Margita Figuli: Tri gaštanové kone
Rudolf Jašík: Námestie svätej Alžbety
Ladislav Ballek: Pomocník
Ivan Bukovčan: Kým kohút nezaspieva

Spracovali: PhDr. Jozef Varga, CSc.
Mgr. Elena Répássyová
PhDr. Ľudmila Benčatová, CSc.